

УДК 172:316.77

orcid.org/ 0000-0003-2915-5869

ГОЛОВІНА *Наталія Ігорівна*

кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

РЕГУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕТИКИ

Застосування інформаційних технологій в різних сферах суспільного життя, надаючи людині небачені раніше можливості реалізації особистої свободи, породжує водночас чимало етичних проблем як загальнотеоретичного, так і прикладного характеру. Цілком очевидно, що для того, щоб людина органічно існувала й діяла в сучасному інформаційному просторі, системи правового регулювання недостатньо. Адміністративні заходи в межах системи приписів, заборон і обмежень, які регламентують відносини і діяльність людини в інформаційному просторі, не завжди ефективні. Тим більш, що простежити за їх виконанням кожною людиною практично неможливо.

Оскільки сучасні інформаційно-обмінні процеси - це порівняно нове культурне явище, зрозуміла та ефективна система моральної регуляції в цій сфері ще не склалася. Та й саме наше суспільство виявилось не готовим до того, що будь-які взаємодії в інформаційному просторі можуть регулюватися моральними нормами і принципами. Сказане робить актуальними дослідження в галузі інформаційної етики.

Етична рефлексія в сфері інформаційно-комунікативних технологій почалась у 1950-х рр. з праць Н. Вінера, який висунув ключові етичні принципи і цінності, пов'язані із застосуванням автоматичних і обчислювальних систем. У подальшому Д. Б. Паркер сформулював основи комп'ютерної етики й розробив перший кодекс професійної поведінки для Асоціації обчислювальної техніки; Д. Вейценбаум збагатив комп'ютерну етику, в тому числі, і тезою, що заміна людини комп'ютерними системами – це питання етичної правомірності; виходить стаття Д. Мура «Що таке комп'ютерна етика?»; Д. Джонсон видає підручник «Комп'ютерна етика»; під редагуванням Т.У. Бінума починає видаватись журнал «Метафілософія», присвячений відповідним проблемам.

Р. Капурро відносить до поняття інформаційної етики у вузькому сенсі все, що стосується впливу цифрових технологій на суспільство і на навколишнє середовище в цілому, а також рішення етичних проблем, пов'язаних з функціонуванням онлайнових ЗМІ. Поняття інформаційної

етики в широкому сенсі, на його думку, охоплює всю інформаційну і комунікаційну сферу, включаючи і цифрові засоби масової інформації. Значний внесок у розвиток інформаційної етики внесли роботи Л. Флоріді, який вважає, що інформаційна етика є одним з розділів філософії інформації, що вивчають етичні наслідки інформаційних і комунікаційних технологій та їх вплив на життя людини і суспільства.

На міжнародному рівні зусиллями ООН і ЮНЕСКО, було створено ряд кодексів інформаційного суспільства, які хоч і не охоплюють всього комплексу існуючих і можливих етичних проблем, пов'язаних з наслідками використання інформаційних технологій, але ставлять проблеми й привертають до них увагу.

На пострадянському просторі, та в Україні зокрема, етична проблематика у сфері інформаційних технологій стала досліджуватись порівняно нещодавно. Проте, вже склалось певне коло дослідників цієї проблематики: І. А. Авдєєва, І. Ю. Алексєєва, І. Л. Галинська, М. А. Дедюліна, Е. В. Коваль, А. А. Малюк, О. М. Манжуєва, Г. А. Миролубенко, О. Ю. Полянська, А. І. Панченко, А. С. Сергєєв, Г. П. Отюцький, О. А. Філіна, І. І. Чхейло, А. А. Чхейло, О. К. Щіпунов та ін.

Таким чином склалась інформаційна етика як розділ прикладної етики. Як така вона досліджує моральні проблеми, що виникають у зв'язку з розвитком і застосуванням інформаційних технологій, виробляє відповідні етичні кодекси фахівців інформаційної сфери. Серед етичних досліджень у цій сфері, зазвичай виділяють: комп'ютерну етику, інфоетику, віртуальну етику, мережеву етику, кіберетику, нетикет, корпоративну етику Інтернет-спільнот.

Разом з цим слід наголосити на термінологічній неточності самого поняття, адже більшість дослідників пов'язує феномен інформаційної етики лише з сучасним етапом розвитку суспільства. Г. П. Отюцький і О.К. Щіпунов справедливо відмічають, що «насправді інформація виступає в якості «базової соціокультурної цінності» будь-якого типу суспільства. Таким чином, «носиться в повітрі» ідея про те, що інформаційна етика повинна вивчати етичні аспекти інформаційних відносин протягом всієї людської історії, виявляти «етичні інваріанти» інформаційно-обмінних процесів» (Отюцький, & Щіпунов, 2016, с. 134). Інформаційна етика в широкому смислі є дослідженням етичних аспектів інформаційно-обмінних процесів, що характеризують соціальну комунікацію в будь-якому суспільстві. Видові ж відмінності виявляються в історично конкретних інформаційних етосах, які використовують різний технологічний базис інформаційно-комунікаційних процесів: вербальний етос, етос писемності, бібліоетос, етос електронних комунікацій. Такий підхід є методологічно продуктивним і дозволяє солідаризуватись з думкою, що «наслідком сучасної інформаційно-комп'ютерної революції стало формування нового виду інформаційного етосу, а етика, що досліджує саме цей вид етосу, є комп'ютерною етикою» (Отюцький, 2016).

В узагальненому вигляді можна виділити декілька основних етичних проблем, пов'язаних з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Перш за все, у контексті проблеми інформаційної і комунікаційної приватності і пов'язаного з нею питання співвідношення принципів свободи й безпеки, постає моральна дилема: контроль і обмеження чи невтручання в життя мережевого простору. Інші проблеми стосуються статусу інтелектуальної власності в сфері інформаційних технологій; професійної етики, що потребує створення єдиного кодексу етики в сфері інформаційних технологій; рівності доступу до інформаційних і комунікаційних ресурсів, яка сполучається з пошуком шляхів подолання цифрової дискримінації і нерівності; проблема етики поведінки в Мережі (Сергеев, 2012, с. 88–89).

Л. В. Баєва вважає, що «інформаційне суспільство не тільки поєднало людей в єдину мережеву систему, а й значною мірою змінило сутність їх комунікації та зв'язку. Перш за все, це виразилося в віртуалізації міжособистісного спілкування, пов'язаного з відкриттям технологічної можливості здійснення віддаленого доступу, дистанційного спілкування суб'єктів. Однак наслідки цього технологічного прориву виявилися настільки значними, що призвели до зміни сформованої системи відносин між людьми, породили особливу електронну форму культури, викликали нові екзистенційні та етичні проблеми, з якими зіткнулась сучасна людина» (Баєва, 2015, с. 94).

Віртуальній комунікації притаманний опосередкований, неінституційний, нестатусний і в багатьох випадках анонімний характер, що супроводжується нерозвиненістю діючих в цій сфері соціальних норм, тому що в основі світогляду культури віртуальної комунікації лежить ідея непорушності особистої інформаційної свободи, яка багато в чому й визначає характер мережевого етосу.

Разом з тим очевидно, що нормативне регулювання глобальної Мережі й необхідне, й неминуче. Скористатися наданими Інтернетом інформаційними благами і перевагами в повній мірі неможливо без вирішення специфічних нормативних проблем. Розвитком цензури ці проблеми не розв'язати, адже жорстке організаційно-правове упорядкування віртуального контенту неминуче породжуватиме прагнення до втечі від регламенту. Тим більше, що відповідний правовий інструментарій поки недосконалий. Тому від учасників інформаційного обміну потрібна орієнтація не стільки на юридичні, скільки на моральні норми, що передбачає високий рівень розвитку етичної самосвідомості та саморегуляції.

Оскільки ефективна система етичних регуляторів в сфері сучасних інформаційних технологій ще не склалася, потрібні зусилля етиків як теоретичного, так і практичного характеру. По-перше, розв'язання прикладних етичних проблем в сфері інформаційних технологій виводить зазначену проблематику на більш високий теоретичний рівень філософської реф-

лексії, вироблення адекватної методології дослідження, адже формування і розвиток інформаційної етики пов'язані з процесами трансформації традиційної етики. Віртуальна комунікація не змінює антропоцентричності уявлень людей про моральні цінності, але в силу свого симуляційного, ігрового характеру і зниженого контролю соціуму сприяє їх ослабленню.

По-друге, як основні ресурси розвитку інформаційної етики можна розглядати етичні кодекси. Тут повинні відбуватись процеси регламентації основ етики інформаційного суспільства як «згори» (наприклад, з боку ООН та ЮНЕСКО), так і проекти самоорганізації - створення етичних норм всередині віртуальних спільнот (правила мережевого етикету; а також внутрішньо мережеві органи саморегуляції).

По-третє, потрібно створювати ефективну й цілісну систему виховання й навчання культурі життя в інформаційному світі, яка сприяла б соціалізації особистості та її адаптації до нових технологій. При цьому принципи сучасного інформаційного етосу, що формується, можуть бути вироблені тільки в ході чесної і відкритої публічної дискусії, що дозволяє визначати, роз'яснювати і змінювати ті чи інші моральні норми на підставі досягнення все більшої узгодженості в поглядах і оцінках і передбачає рівноправну участь всіх зацікавлених в ній осіб.

Список використаних джерел

- Баева Л. В. Виртуальная коммуникация: особенности и этические принципы. *Философские науки*. 2015. № 10. С. 94–110.
- Отюцкий Г. П. Методологические проблемы информационной этики. *Гуманитарные научные исследования*. 2016. № 3. URL: <http://human.snauka.ru/2016/03/14511>
- Отюцкий Г. П., Щипунов О. К. Информационная этика как понятие и как социальное явление: методологический анализ. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2016. № 3(65). Ч. 1. С. 132–136.
- Сергеев А. С. Проблематика информационной этики в отечественной мысли. *Дискурсы этики: Альманах*. 2012. №1. С. 82–91.

References

- Baeva L. V. (2015). Virtualnaia kommunikacii: osobennosti i eticheskie printcipy [Virtual communication: features and ethical principles]. *Filosofskie nauki [Philosophical Sciences]*, 10, 94-110 [in Russian].
- Otiutckii G. P. (2016). Metodologicheskie problemy informatcionnoi etiki [Methodological problems of information ethics]. *Gumanitarnye nauchnye issledovaniia [Humanitarian Research]*, 3. Retrieved from <http://human.snauka.ru/2016/03/14511> [in Russian].
- Otiutckii G. P., & Shchipunov O. K. (2016). Informatcionnaia etika kak poniatie i kak soctialnoe iavlenie: metodologicheskii analiz [Informative ethics as con-

cept and as the social phenomenon: methodological analysis]. In *Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i iuridicheskie nauki, kulturologiia i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki* [Historical, philosophical, political and legal sciences, cultural studies and art history. Questions of theory and practice]. (3(65), 1, pp. 132-136). Tambov: Gramota [in Russian].

Sergeev A. S. (2012). Problematika informatcionnoi etiki v otechestvennoi mysli [Problems of information ethics in Russian thought]. *Diskursy etiki: Almanakh* [Discourses of Ethics: Almanac], 1, 82-91 [in Russian].

УДК 378.015.3:005.32

orcid.org/ 0000-0003-4869-274X

ІЛЬЧЕНКО Олена Юрївна

доктор педагогічних наук, завідувач кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

ФОРМУВАННЯ СТІЙКИХ МОТИВІВ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ: ВИМОГА ЧАСУ

«*Поганий учитель повідомляє істину, хороший – вчить її знаходити*» (А. Дістервег), а отже – пробуджує пізнавальну активність учнів і постійне їх бажання здобувати нові знання. Ця беззаперечна істина стала лейтмотивом думок і діяльності прогресивних педагогів усіх часів. А. Дістервег, зазначав: «У багатьох випадках залишається бажаним педагогічний гомеопат, людина, яка навчає нас давати розумові прийоми в такій дозі, в якій вони діють найбільш ефективно і при якій незначна кількість викликає найсильнішу дію. Треба значно більше боятися перегодувати учнів, ніж послабити їх нестачею їжі» (Коваленко (Ed.), 2006, с. 368). Глибоку думку з цього приводу мав Л. Толстой, який писав: «коли прагнеш наукою виховати учня, люби свою науку і знай її, і учні полюблять тебе, і науку, і ти виховаєш їх; але якщо сам не любиш її, то скільки б ти не змушував учити, наука не зробить виховного впливу» (Толстой, 1953, с. 269). Видатний педагог-гуманіст В. Сухомлинський, звертаючись до вчителів, зауважував: «Не забувайте, що ґрунт, на якому будується ваша педагогічна майстерність, – у самій дитині, в її ставленні до знань і до вас, учителю. Це – бажання вчитися, натхнення, готовність до подолання труднощів. Дбайливо збагачуйте цей ґрунт, без нього немає школи» (Сухомлинський, 1972. с. 153).

Зрозуміло, що таким (здатним пробудити інтерес учнів до навчання) може бути мотивований до педагогічної діяльності вчитель. У цьому